https://doi.org/10.59295/paatd2025.02

În lumea *modei vestimentare* preistorice: podoabe și reprezentări vestimentare de la finele mileniului IV a. Chr. din interfluviul Prut-Nistru

In the world of prehistoric *clothing fashion:* adornments and clothing representations from the end of the 4th millennium BC from the Prut-Dniester interfluve

Ghenadie Sîrbu

Acest articol a fost elaborat în cadrul subprogramului 011501 „ArHe: Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică”.

This article was elaborated as part of the 011501 subprogram “ArHe: Prehistoric and Ancient Archaeological Heritage in the Forest-Steppe of the Republic of Moldova: interdisciplinary research and scientific development”.

Cuvinte-cheie: cultura Cucuteni-Trypillia, mileniul IV a. Chr., interfluviul Prut-Nistru, podoabe, vestimentație.

Rezumat: Studiul abordează un subiect legat de podoabele și reprezentările vestimentare ale comunităților aparținând culturii Cucuteni-Trypillia din zona interfluviului Prut-Nistru, în a doua jumătate a mileniului IV a. Chr. În lipsa unor surse scrise și a unor contexte funerare bine documentate, podoabele și imaginile vestimentare conservate pe suport arheologic constituie principala cale de investigare a raportului dintre corp, statut și spiritualitate în aceste comunități preistorice. Artefactele descoperite (mărgele, pandantive, coliere din cochilii, dinți de animale, piatră sau lut) demonstrează existența unei game diversificate de accesorii corporale, realizate prin tehnici variate și utilizate atât în contexte cotidiene, cât și ritualice. Prezența imitațiilor unor piese rare sau importate reprezintă un indiciu privind ierarhiile sociale și rețelele de schimb pe distanțe mari. Vestimentația, greu accesibilă arheologic, din cauza perisabilității textilelor, a fost reconstituită, în principal, prin analiza decorului aplicat pe figurine antropomorfe și pe vase ceramice. Reprezentările indică practica țesutului și utilizarea atât a materialelor textile, cât și a pieilor, existând diferențe semnificative între costumele feminine, mai bogate decorativ, și cele masculine, mai sumare. Numeroase decoruri pot reflecta însă un port ritualic, rezervat entităților sacralizate, și nu neapărat comunității în ansamblu.

Keywords: Cucuteni-Trypillia culture, 4th Millennium BC, the Prut-Dniester interfluve, adornments, clothing.

Abstract: The study focuses on the subject of adornments and clothing representations of communities belonging to the Cucuteni-Trypillia culture in the Prut-Dniester interfluve, during the second half of the 4th millennium BC. In the absence of written sources and well-documented funerary contexts, the adornments and images of clothing preserved on archaeological objects constitute the main means of investigating the relationship between body, status, and spirituality in these prehistoric communities. The artifacts discovered (beads, pendants, necklaces made of shells, animal teeth, stone, or clay) demonstrate the existence of a diverse range of body accessories, made using various techniques and used in both everyday and ritual contexts. The presence of imitations of rare or imported items is an indication of social hierarchies and long-distance trade networks. Clothing, which is difficult to study archaeologically due to the perishable nature of textiles, has been reconstructed mainly through the analysis of the decoration applied to anthropomorphic figurines and ceramic vessels. The representations indicate the practice of weaving and the use of both textiles and skins, with significant differences between the more richly decorated female costumes and the more modest male ones. However, many decorations may reflect ritual clothing, reserved for sacred entities and not necessarily for the community as a whole.

Introducere

În arheologia preistorică, podoabele și reprezentările vestimentare, de rând cu celelalte componente ale culturii materiale, constituie elemente-cheie pentru înțelegerea raportului dintre om și comunitate. În lipsa dovezilor scrise, cea mai bună sursă de informație sunt vestigiile arheologice, indiferent de starea de conservare a acestora, iar pentru a avea o imagine, mai mult sau mai puțin detaliată, se recurge la diferite metode de reconstituire.

Atât în interfluviul Prut-Nistru, bogat în descoperiri arheologice, cât și în alte regiuni, aceste artefacte oferă indicii despre identitatea culturală, statutul social și simbolismul corpului în societățile preistorice. Cultura Cucuteni-Trypillia, una dintre cele mai complexe manifestări din preistoria Europei de Sud-Est, oferă un cadru esențial pentru studierea acestor aspecte, prin varietatea și expresivitatea plasticii antropomorfe, a elementelor de decor pictat și a ansamblului pieselor de podoabă.

Prin demersul nostru, ne propunem să aducem în discuție tema podoabelor și a elementelor vestimentare din cultura Cucuteni-Trypillia, cu accent pe descoperirile de la sfârșitul mileniului IV a. Chr. din interfluviul Prut-Nistru. Vom trece în revistă informații generale, fără a ne adânci în problematică, dat fiind faptul că sunt expuse diverse opinii în care tematica dată este abordată mai mult sau mai puțin complex.

Introduction

In prehistoric archaeology, adornments and representations of clothing, along with other components of material culture, are key elements for understanding the relationship between humans and their communities. In the absence of written evidence, archaeological remains are the best source of information, regardless of their state of preservation, and in order to obtain a more or less detailed picture, various methods of reconstruction are used.

Both in the Prut-Dniester interfluve, rich in archaeological discoveries, and in other regions, these artifacts provide insights into cultural identity, social status, and body symbolism in prehistoric societies. The Cucuteni-Trypillia culture, one of the most complex manifestations of prehistory in Southeast Europe, provides an essential framework for studying these aspects, through the variety and expressiveness of anthropomorphic art, painted decorative elements, and the ensemble of adornments.

Our aim is to discuss the topic of adornments and clothing items in the Cucuteni-Trypillia culture, with a focus on discoveries from the end of the 4th millennium BC in the Prut-Dniester interfluve. We will review general information without delving too deeply into the issue, given that there are various opinions on the subject, some more complex than others.

Pentru a înțelege rolul jucat de piesele de podoabă în gândirea și comportamentul comunităților Cucuteni-Trypillia, în lipsa unor analize detaliate, susținute de descoperiri clare (de ex., complexe funerare), imaginea apare incompletă și, în acest caz, multe expuneri la tema dată sunt, în mare parte, superficiale și ambigue.

Piese de podoabă – accesoriu sau simbol al statutului social?

Podoabele, odată purtate, exprimă un limbaj pe care fiecare membru al unei sau altei comunități îl poate percepe și înțelege. Cercetătorii care se preocupă de această categorie de piese, corelând datele arheologice cu cele din domenii conexe ale științelor sociale, sunt de părerea că ele constituie obiecte de înfrumusețare a corpului și reprezintă cele mai semnificative simboluri sociale, având multiple funcții – de la cele practice până la cele ceremoniale. Sunt și cazuri când acestea jucau un rol economic, constituind instrumente de comerț sau obiecte de schimb, ca rezultat al influențelor generate de contactul dintre comunități, și ilustrând, astfel, existența unor rețele sau unelte de tranzacție cu bunuri de schimb într-un sistem simbolic, multe dintre ele cu zone aflate la distanțe mari (Маркевич 1981, 168; Monah 2003, 135; Țurcanu 2013, 61; Țurcanu 2023, 296).

Această temă a servit ca subiect pentru diverse întruniri științifice, unde s-au adus în discuție caracterul pieselor (originale sau imitații), fiind publicat și un volum în care aceasta a fost conectată

In order to understand the role played by adornments in the thinking and behavior of the Cucuteni-Trypillia communities, in the absence of detailed analyses supported by clear discoveries (e.g., burial complexes), the picture appears incomplete, and in this case, many assessments on this topic are largely superficial and ambiguous.

Adornments – accessories or symbols of social status?

Once worn, adornments express a language that every member of a community can understand and perceive. Researchers who study this category of items, correlating archaeological data with data from the related fields of social sciences, believe that they are objects used to adorn the body and represent the most significant social symbols with multiple functions, from practical to ceremonial. There are also cases where they played an economic role, serving as instruments of trade or objects of exchange as a result of the influences generated by contact between communities, thus illustrating the existence of networks or tools for trading goods in a symbolic system, many of them with areas located at great distances (Маркевич 1981, 168; Monah 2003, 135; Țurcanu 2013, 61; Țurcanu 2023, 296).

This topic has been the subject of various scientific meetings where the nature of the pieces (original or imitations) has been discussed, and a volume has been published in which it has been linked to the issue of imports (Biehl, Rassamakin 2008). Rare items or their imitations, which have a non-economic role, have been

cu problematica importurilor (Biehl, Rassamakin 2008). Piesele rare sau imitația lor, care au un rol non-economic, au fost interpretate de specialiști ca reprezentând un marker de prestigiu (Țurcanu 2019, 28).

Oprindu-ne puțin la acest aspect, merită să menționăm abordarea cercetătoarei Alice M. Choyke privind analiza pieselor imitate după original, dar folosindu-se materie primă de altă natură, în care au fost evidențiate cinci tipuri de imitație (Choyke 2008, fig. 1). Schema propusă permite o cercetare mai în detaliu a acestui fenomen, care este un fapt social, manifestat atât în cadrul comunităților preistorice, cât și în cele contemporane. În încercarea de clasificare a tipurilor de imitații utilizate de către comunitățile Cucuteni-Trypillia, Senica Țurcanu, în unul din studiile sale, prin *imitație*, în cazul obiectelor de podoabă și a accesoriilor vestimentare, desemnează artefactele produse local, cu forme identice sau extrem de apropiate de piesele originale, dar fiind utilizate alte tipuri de materii prime decât cele ale pieselor prototip (Țurcanu 2019, 28).

Diversitatea tipurilor de obiecte de podoabă și de port constituie descoperiri care ilustrează existența unei game variate, conținând indicatori ce ne pot oferi informații suplimentare despre viața spirituală a comunităților preistorice din regiunea aflată în discuție.

Executate din materiale și în tehnici diferite, având funcționalități și semnificații complexe, obiectele aflate în atenția noastră, provin atât din straturi de

interpreted by specialists as representing a marker of prestige (Țurcanu 2019, 28).

Focusing briefly on this aspect, it is worth mentioning the approach proposed by Alice M. Choyke regarding the analysis of items imitated from the original using raw materials of a different nature, in which she highlighted five types of imitation (Choyke 2008, fig. 1). The proposed scheme allows for a more detailed approach to this phenomenon, which is a social fact manifested in both prehistoric and contemporary communities. In an attempt to classify the types of imitations used by the Cucuteni-Trypillia communities, Senica Țurcanu, in one of her studies, refers to locally produced artifacts with shapes identical or extremely similar to the original items as imitations, in the case of adornments and clothing accessories, but using different types of raw materials than those of the prototype items (Țurcanu 2019, 28).

The diversity of types of adornments and clothing constitutes discoveries that illustrate the existence of a varied range, containing indicators that can provide us with additional information about the spiritual life of prehistoric communities in the region in question.

Made from different materials and using different techniques, with complex functions and meanings, the objects we are interested in come from cultural layers or settlement complexes as well as from accidental discoveries (deposits), and more recently, with the research of burial complexes, we can also reflect on the position of these pieces of clothing on the human body. As a compensative clue, in the Cucuteni-Trypillia culture,

cultură sau complexe de locuit, cât și din descoperiri întâmplătoare (depozite), iar mai nou, odată cu cercetarea complexelor funerare, se poate reflecta și despre poziția acestor piese pe corpul uman. Ca un indiciu compensator, în cultura Cucuteni-Trypillia, sunt surse care ne pot oferi date suficient de cuprinzătoare despre tipurile de obiecte de podoabă și poziționarea lor pe corp – aici ne referim, în primul rând, la figurinele antropomorfe și reprezentările plastice sau pictate de pe vase.

Cele mai multe din descoperiri sunt componente ale unor coliere compuse din cochilii de scoici sau de melci, perforate sau transformate prin prelucrare (fig. 1/10, 11, 36), din molari (fig. 1/14-19) sau dinți de animale (fig. 1/20-25), care, de fapt, pot fi considerate componente de bază în confecționarea colierelor și a brățărilor. Mărgelele, întâlnite cel mai des, sunt modelate din lut, de formă cilindrică (fig. 1/8, 9, 12) sau alungită (fig. 1/13), confecționate din piatră (fig. 1/1-7), și provin atât din depozite (de ex., Chetroșica) (Сергеев 1969, 86), cât și din așezări (de ex., Gordinești II-*Stînca goală*) (Sîrbu et al. 2022, 19-20). De rând cu aceasta, ansamblul pieselor de podoabă poate fi completat cu piese modelate din lut, jucând rolul unor pandantive (fig. 1/32-35). La fel, din categoria pandantivelor pot face parte piese mai puțin specifice, cum ar fi vertebre ale unor specii de pește (de ex., așezarea Costești IV) (fig. 1/30, 31). Valoarea mare a mărgelelor din molari de cerb este indicată atât de găurirea secundară, cât și de prezența, în unele depozite (de ex., Cărbuna), a exemplarelor realizate din piatră, care serveau, probabil, ca monedă în preistorie (Маркевич 1981, 168).

there are sources that can provide us with enough comprehensive data about the types of adornments and their position on the body, here we refer primarily to anthropomorphic figurines and plastic or painted representations on vessels.

Most of the finds are components of necklaces made of shells or snail shells, perforated or transformed by processing (fig. 1/10, 11, 36), molars (fig. 1/14-19) or animal teeth (fig. 1/20-25), which can actually be considered basic components in the manufacture of necklaces and bracelets. The most common beads are molded from clay into a cylindrical (fig. 1/8, 9, 12) or elongated shape (fig. 1/13) or made of stone (fig. 1/1-7), which come from both deposits (e.g., Chetroşica) (Сергеев 1969, 86) and from settlements (e.g. Gordinești II-*Stînca goală*) (Sîrbu et al. 2022, 19-20). Along with this, the set of adornments can be complemented with items molded from clay, playing the role of pendants (fig. 1/32-35). Less specific items, such as vertebrae from fish species (e.g. Costești IV site) (fig. 1/30, 31), can also be included in the category of pendants. The high value of deer molar beads is indicated both by secondary drilling and by the presence, in some deposits (e.g. Cărbuna), of specimens made of stone, which probably served as currency in prehistory (Маркевич 1981, 168).

On late Eneolithic anthropomorphic figurines, necklaces and various amulets/pendants that are part of their composition are represented in the form of an incised line around the neck, modeled in relief, through a painted strip or dot prints. On some female anthropomorphic figurines discovered at the Brînzeni VIII site, the incised necklace

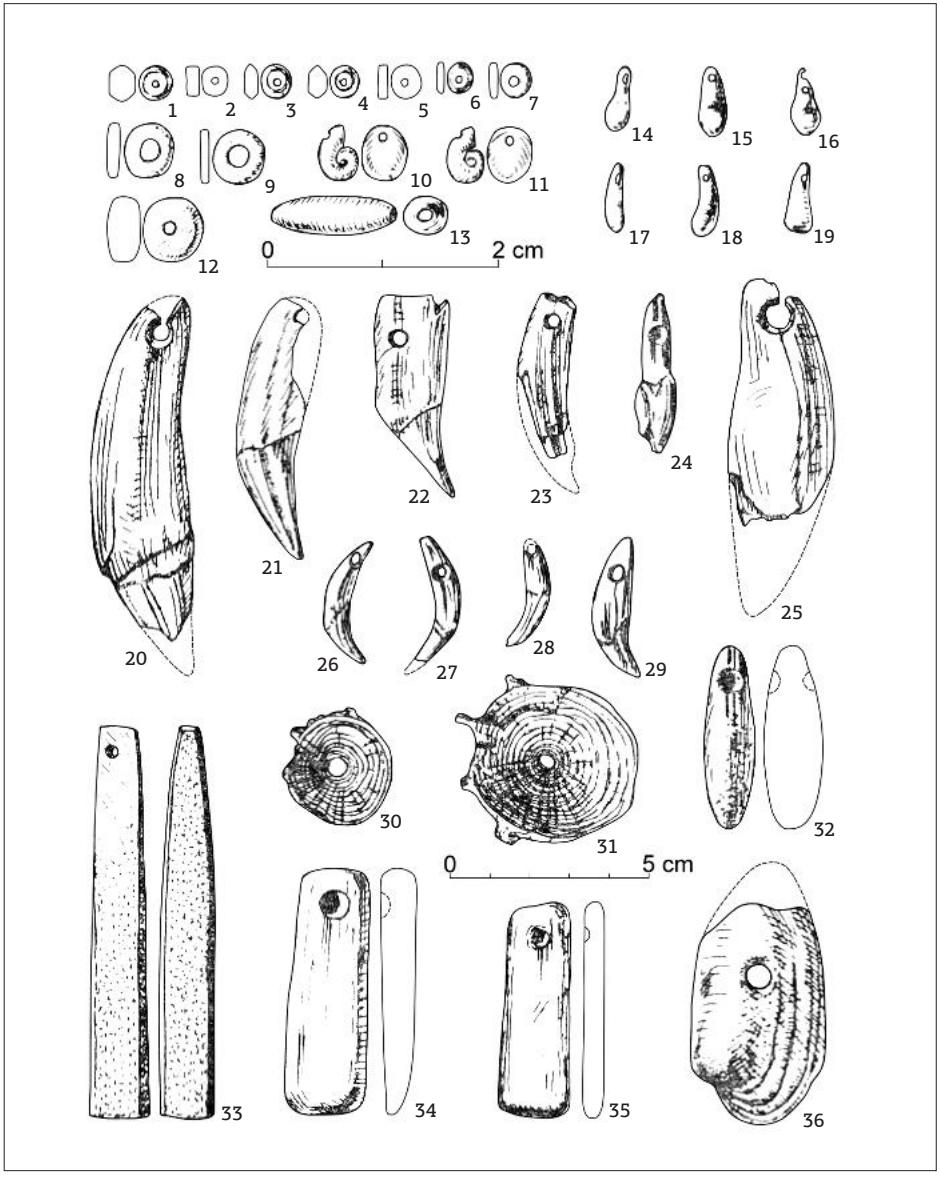

Fig. 1. Piese de podoabă din faza târzie a culturii Cucuteni-Trypillia (după Маркевич 1981).
Fig. 1. Adornments from the late phase of the Cucuteni-Trypillia culture (after Маркевич 1981).

Pe figurinele antropomorfe eneolitice târzii, colierele și diversele amulete/pandantive, care fac parte din componența acestora, sunt redate sub formă de linie incizată în jurul gâtului, modelat în relief, printr-o fâșie pictată ori prin imprimeuri punctiforme. Pe unele figuri antropomorfe feminine, descoperite în situl Brînzeni VIII, colierul incizat formează un unghi cu vârful în jos, acest tip de colier fiind cel mai răspândit în complexul culturii Cucuteni-Trypillia (Погожева 1983, 122-123). Colierele pictate prin dungi negre pe piesele de la Brînzeni VIII sunt dispuse pe gât și la baza lui. Figurinele menționate de A.P. Pogojeva (Погожева 1983, 122-123) și D. Monah (Monah 1997, fig. 132/2, 3, 7, 8; 146/8; 167/1) au colierele dispuse, de regulă, la baza gâtului și pe piept.

Importanța *colierelor* realizate din canini de cerb este subliniată și de prezența falsurilor, o metodă mai ușoară și accesibilă de a spori prestigiul posesorului (Monah 2003, 134).

Conform inventarului, depozitele descoperite în mediul culturii Cucuteni-Trypillia pot fi împărțite în două categorii: a) depozite care conțin obiecte de prestigiu și b) depozite care conțin obiecte sacre. Cu excepția depozitului de la Hăbăşeşti, toate comorile descoperite se aflau în vase de ceramică; unele dintre ele (Cărbuna, Ariuşd, Chetroşica și Horodnica II) aveau chiar și capace care protejau conținutul (Monah 2003, 129).

forms a downward-pointing angle; this type of necklace is the most widespread in the Cucuteni-Trypillia culture complex (Погожева 1983, 122-123). The necklaces with black stripes on the pieces from Brînzeni VIII are arranged on the neck and at its base. The figurines mentioned by A.P. Pogojeva (Погожева 1983, 122-123) and D. Monah (Monah 1997, fig. 132/2, 3, 7, 8; 146/8; 167/1) usually have necklaces arranged at the base of the neck and on the chest.

The importance of *necklaces* made from deer teeth is also highlighted by the presence of false ones, an easier and more accessible method of enhancing the prestige of the owner (Monah 2003, 134).

According to the inventory, the deposits discovered in the Cucuteni-Trypillia culture can be divided into two categories: a) deposits containing prestigious objects and b) deposits containing sacred objects. With the exception of the deposit at Hăbăşeşti, all the treasures discovered were found in ceramic vessels; some of them (Cărbuna, Ariuşd, Chetroşica, and Horodnica II) even had lids to protect their contents (Monah 2003, 129).

In all the deposits, except for the one at Horodnica II, necklaces made of perforated deer teeth have been found. These necklaces, sometimes particularly sumptuous, made of deer teeth, copper beads, limestone, marble, and ceramics, can be found in all discoveries; only at Chetroşica is the necklace made exclusively of deer teeth (Monah 2003, 132, fig. 5/2).

În toate depozitele, cu excepția celui de la Horodnica II, se găsesc coliere realizate din canini de cerb perforați. Aceste coliere, uneori deosebit de somptuoase, confecționate din canini de cerb, perle de cupru, piatră calcaroasă, marmură și ceramică, pot fi găsite în toate descoperirile; numai la Chetroșica colierul este realizat exclusiv din canini de cerb (Monah 2003, 132, fig. 5/2).

Despre vestimentație în baza elementelor de decor aplicat pe figurine antropomorfe și pe vase

Pentru majoritatea comunităților preistorice, cu excepția câtorva cazuri de conservare a textilelor, este dificil de reconstituit îmbrăcămintea sau anumite elemente vestimentare. În cazul culturii Cucuteni-Trypillia, informații, mai mult sau mai puțin detaliate, sunt furnizate de o serie de materiale, cum ar fi figurinele antropomorfe modelate într-un stil realist, decorul pictat aplicat pe o serie de vase, precum și amprentele de țesătură de pe fundul unor recipiente. Dezvoltarea tendinței realiste, în special în faza Cucuteni B - Trypillia CI, a favorizat producția de îmbrăcăminte și ornamente corporale.

Materialul utilizat pentru confecționarea hainelor erau pieile de animale, iar prezența fusaiolelor și a greutăților de lut de la războiul de țesut indică practicarea țesutului în cadrul comunităților Cucuteni-Trypillia pe toată durata de evoluție a acestei culturi (Новицкая 1960, 33-35; Маркевич 1981). Amprentele firelor textile pe ceramică

About clothing based on decorative elements applied to anthropomorphic figurines and vessels

For most prehistoric communities, with the exception of a few cases of textile preservation, it is difficult to reconstruct clothing or any clothing elements. In the case of the Cucuteni-Trypillia culture, more or less detailed information is supplied by a series of materials such as anthropomorphic figurines modeled in a realistic style, painted decoration applied to a series of vessels, as well as textile imprints on the bottom of some vessels. The development of the realistic trend, especially in the Cucuteni B - Trypillia CI phase, favored the production of clothing and body ornaments.

The material used for making clothes was animal skins, and the presence of spindle whorls and clay weights from the loom indicates that weaving was practiced among the Cucuteni-Trypillia communities throughout the evolution of this culture (Новицкая 1960, 33-35; Маркевич 1981). The imprints of textile threads on pottery allow us to reconstruct the ornaments and texture of the material, however, the discussion about the costumes of that period is possible largely due to the decorative elements on the pottery. There is a view that, in this case, it is more likely to be a special, possibly ritual costume than an everyday one (Палагута 2012, 123). The similarity of the costumes of representatives of different Neo-Eneolithic cultures in Southeast Europe is an important argument in favor of interpreting the images on ceramics primarily as ritual, special costumes (Митина 2014, 338).

It is self-evident that the gods and idols venerated by the prehistoric mankind were usually represented as real

permit reconstituirea ornamentelor și a texturii materialului, cu toate acestea, discuția despre costumele din acea perioadă este posibilă, în mare măsură, datorită elementelor decorative de pe ceramică. Există opinia că, în acest caz, este vorba mai degrabă de un costum special, posibil ritualic, decât de unul de zi cu zi (Палагута 2012, 123). Asemănarea costumelor reprezentanților diferitor culturi neo-eneolitice din Europa de Sud-Est este un argument important în favoarea interpretării imaginilor de pe ceramică, în primul rând, ca fiind costume rituale, speciale (Митина 2014, 338).

Este de la sine înțeles că zeitățile și idolii veneraţi de omul preistoric erau reprezentați, de regulă, asemănător ființelor reale, în îmbrăcăminte, însă sunt și excepții, cum ar fi figurinele din Paleolitic sau unele sculpturi din antichitate. O a doua caracteristică a figurinelor antropomorfe feminine eneolitice Cucuteni-Trypillia este lipsa, în multe cazuri, a brațelor și a capului. Orice reprezentare antropomorfă, fie schematizată sau realistă, redă, în primul rând, una din cele mai semnificative părți ale corpului – capul și fața. Atunci când figurina antropomorfă este modelată din lut, de regulă, capul și brațele sunt redate masiv, iar contururile și detaliile sunt evidențiate prin vopsea (Грязнов 1964, 72).

În ciuda faptului că, în literatura de specialitate, sunt expuse multiple opinii despre ornamentul de pe figurinele antropomorfe Cucuteni-Trypillia, unii cercetători sunt de părerea că decorul aplicat pe statuete reprezenta tatuaje (Грязнов 1964;

beings, in clothing, but there are exceptions, such as Paleolithic figurines or some sculptures from antiquity. A second characteristic of the Eneolithic Cucuteni-Trypillia female anthropomorphic figurines is the absence, in many cases, of arms and heads. Any anthropomorphic representation, whether schematic or realistic, primarily depicts one of the most significant parts of the body – the head and face. When the anthropomorphic figurine is modeled from clay, the head and arms are usually rendered as solid forms, and the contours and details are highlighted with paint (Грязнов 1964, 72).

Despite the fact that there are multiple opinions in the specialized literature about the ornamentation on the Cucuteni-Trypillia anthropomorphic figurines, some researchers believe that the decoration applied to the statuettes represented tattoos (Грязнов 1964; Погожева 1983, 121), while others consider them to be a ritual covering of the deceased's body (Gheorghiu 2010, 61-72).

The realism of anthropomorphic figurines must be viewed in the context of the evolution of this category of items. Some prehistoric craftsmen, in the modeling process, paid particular attention not always to the whole body but to a part of it, such as the head, arms, bust, waist, etc. At the same time, however, it was important for the craftsman to model the shape of the body, while clothing was represented only briefly (Мовша 1969, 15-34). The decoration of the surface of anthropomorphic figurines emphasized the figure of the body, the clothing did not hide the body or transform it, retaining only its decorative form, the costume being a thin covering that enveloped the body (Палагута 2012, 229).

Погожева 1983, 121), în timp ce alții le consideră ca ritual de învelire a corpului defunctului (Gheorghiu 2010, 61-72).

Naturaleța figurinelor antropomorfe trebuie urmărită în contextul evoluției acestei categorii de piese. Unii meșteri preistorici, în procesul de modelare, acordau o atenție mai deosebită nu întotdeauna întregului corp, dar unei părți a acestuia, cum ar fi, capul, brațele, bustul, talia etc. Dar, în același timp, pentru meșter era importantă modelarea formei corpului, în timp ce îmbrăcămintea era reprezentată sumar (Мовша 1969, 15-34). Decorul suprafeței figurinelor antropomorfe evidenția figura corpului, haina nu ascundea corpul și nu îl transforma, păstrând doar forma decorativă, costumul fiind un înveliș subțire care acoperă corpul (Палагута 2012, 229).

În timp ce modelele de țesătură Cucuteni-Trypillia ne sunt cunoscute datorită amprentelor lăsate pe fundul vaselor, unii cercetători au evidențiat două tipuri de țesături (Новицкая 1960), alții – mai multe (Маркевич 1981, 116), iar sistemul ritmic al unei astfel de împletituri ar fi putut servi drept bază pentru apariția liniilor în decorul figurinelor, redând chiar și structura țesăturii, și particularitățile împletiturii (Митина 2013, 338-340). Costumul feminin este variat, situație care poate fi remarcată în decorul de pe figurinele antropomorfe descoperite în situl Dumești-*La Iaz*. Reprezentările feminine indică un model de țesătură, compus din trei romburi mari în centru, subliniate de linii diagonale pe părțile laterale, iar pe pieptul statuetei se află un

While Cucuteni-Trypillia textiles are known to us from the imprints left on the bottoms of vessels, some researchers have identified two types of textiles (Новицкая 1960), others more (Маркевич 1981, 116), and the rhythmic system of such weaving may have served as the basis for the appearance of lines in the decoration of figurines, even reproducing the structure of the fabric and the particularities of the weave (Митина 2013, 338-340). Women's clothing is varied, a situation that can be seen in the decoration on the anthropomorphic figurines discovered at the Dumești-*La Iaz* site. The female representations show a fabric pattern composed of three large rhombuses in the center, highlighted by diagonal lines on the sides, and on the chest of the statuette there is an open rectangle, highlighted by a sharp narrowing towards the bottom and two elongated ovals in its center (Alaiba 1987, 269-286). Despite the diversity, however, the basis of the women's costume during this period is the dress decorated with an ornamental, geometric pattern, sometimes complemented with fringes.

The male costume is simpler and features similar elements throughout the entire area covered by this culture. It is mainly represented by a belt, a strap, or a cord with a strip of cloth thrown over the shoulder. In its canonical form, this type of decoration is best represented on six figurines from the Dumești-*La Iaz* site (Alaiba 1987, 269-286).

The affirmation, especially in the Cucuteni B - Trypillia CI phase, of the realistic trend led to the addition of paintings depicting clothing and adornments on anthropomorphic representations of deities to the stylistic ensemble applied to vessels (Monah 2012, 219).

dreptunghi deschis, evidențiat printr-o îngustare ascuțită spre partea de jos și două ovale, alungite, în centrul acestuia (Alaiba 1987, 269-286). În ciuda diversității, totuși baza costumului feminin din această perioadă o constituie rochia decorată cu un model ornamental, geometric, uneori completat cu franjuri.

Costumul masculin este mai simplu și prezintă elemente similare pentru întreg arealul acestei culturi, în mare parte fiind reprezentat prin centură, o curea sau un șnur cu o fâșie de pânză aruncată peste umăr. În forma sa canonică, un asemenea decor este cel mai bine reprezentat pe șase figurine din situl Dumești-*La Iaz* (Alaiba 1987, 269-286).

Afirmarea, în special în faza Cucuteni B - Trypillia CI, a curentului realist, a dus la completarea ansamblului stilistic aplicat pe vase cu picturi ce redau veșminte și podoabe pe reprezentări antropomorfe ale unor zeități (Monah 2012, 219).

Primele mențiuni despre o reconstituire a vestimentației purtate de comunitățile Cucuteni-Trypillia, lipsite de comentarii detaliate, au fost făcute de H. Schmidt (Schmidt 1932, 65-66, pl. 33/2) și C. Matasă (Matasă 1946, 79-81, fig. 29, pl. LV/407). Cu timpul, datele s-au acumulat și au permis formularea unor opinii mai ample, tratând diverse aspecte ale vestimentației Cucuteni-Trypillia. Șt. Cucoș, în urma analizei unor figurine antropomorfe, a observat detalii ale decorului aplicat pe acestea, ce l-a determinat să facă constatări despre încălțăminte (Cucoș 1971, 65-77), o temă abordată ulterior și de

The first mentions of a reconstruction of the clothing worn by the Cucuteni-Trypillia communities, without detailed comments, were made by H. Schmidt (Schmidt 1932, 65-66, pl. 33/2) and C. Matasă (Matasă 1946, 79-81, fig. 29, pl. LV/407). Over time, data accumulated and allowed for more comprehensive opinions to be formed, addressing various aspects of the Cucuteni-Trypillia clothing. Șt. Cucoș, after analyzing anthropomorphic figurines, observed details of the decoration applied to them, which led him to make observations about shoes (Cucoș 1971, 65-77), a topic later addressed by other researchers (Popușoi 1971, 89-94). A more extensive study dealing with the materials used in the manufacture of clothing and shoes was carried out by V. Marchevici, limiting himself only to the last phase of the Cucuteni-Trypillia culture, with an emphasis on the discoveries in the northern part of the Prut-Dniester interfluve (Маркевич 1981, 113-114; рис. 88/1-16).

Female representations, being the most numerous both in *ronde-bosse* plastic art and in painting, naturally provide the most data on specific female clothing. The most common female clothing item is the *apron*, first attested in the Cucuteni A phase. Sometimes, the representation of the apron is confused with the marking of the pubis (Monah 2012, 220, fig. 99/6, 101/6; 102/6).

On the anthropomorphic figurines from the Cucuteni B - Trypillia CI phase, in its classic form, the apron is no longer represented, although it probably did not disappear from clothing; the rendering through incisions and impressions (fig. 2/1-4) is replaced by painted elements. On an anthropomorphic figurine from Costești IV, the apron is shown as a network of black lines, fastened at

alți cercetători (Popușoi 1971, 89-94). Un studiu mai amplu, care tratează materialele utilizate la confecționarea îmbrăcămintei și încălțămintei, este realizat de V. Marchevici, care se limitează doar la ultima fază a culturii Cucuteni-Trypillia, cu accent pe descoperirile din partea de nord a interfluviului Prut-Nistru (Маркевич 1981, 113-114; рис. 88/1-16).

Reprezentările feminine, fiind cele mai numeroase atât în plastica în *ronde-bosse,* cât și în pictură, este firesc să ofere cele mai multe date privind îmbrăcămintea specific feminină. Cea mai întâlnită piesă vestimentară feminină este *șorțul*, atestat pentru prima dată în faza Cucuteni A. Uneori reprezentările șorțului sunt confundate cu marcarea pubisului (Monah 2012, 220, fig. 99/6, 101/6; 102/6).

Pe figurinele antropomorfe din faza Cucuteni B - Trypillia CI, în forma sa clasică, șorțul nu mai este reprezentat, deși, probabil, nu dispăruse din vestimentație, iar redarea prin incizii și imprimări (fig. 2/1-4) este înlocuită cu elemente pictate (fig. 2/5, 7). Pe o figurină antropomorfă de la Costești IV, șorțul este redat printr-o rețea de linii de culoare neagră, fiind fixat pe talie cu un brâu format din două linii orizontale, întretăiate de linii scurte verticale (Маркевич 1981, 116, рис. 88/16; Monah 2012, fig. 171/8). Fustele sau șorțurile din tulpini vegetale reprezentau veșminte de port curent sau puteau sugera o imagine stilizată, simbolică, rezervată doar zeităților (Маркевич 1981) deși acest lucru este pus sub semnul întrebării de unii specialiști (Monah 2012, 221). E. Comșa, studiind problema veșmintelor cucuteniene, este de părerea

the waist with a belt made up of two horizontal lines intersected by short vertical lines (Маркевич 1981, 116, рис. 88/16; Monah 2012, fig. 171/8). Skirts or aprons made of plant stems were everyday clothing or could suggest a stylized, symbolic image reserved only for the deities (Маркевич 1981), although this is questioned by some specialists (Monah 2012, 221). E. Comșa, studying the issue of the Cucuteni clothing, believes that aprons reflect older traditions (Comșa 1989, 45). The most common figurines with fringed aprons were found in the settlements in the Prut-Dniester basin (Сорокин 1990, 53-54; Sorochin, Borziac 2001, 135).

A rare piece of clothing is the scarf worn around the neck or draped around the waist, depicted through incisions (fig. 2/1-4) or painting (fig. 2/5, 7) (*see* Sorochin, Borziac 2001, fig. 3/5), placed on the left shoulder, right shoulder, or both shoulders. The statuettes with a scarf on the right shoulder also have some additional decorative elements, where two parallel strips of dots were made (fig. 3/1). On specimens where the scarf is represented on both shoulders and on the chest, a cruciform decoration has been formed (fig. 3/2), and on the back, both rounded shoulders are marked by a vertical arched incision, and the slender waist is emphasized by incised lines.

A more distinctive decoration was applied to an anthropomorphic figurine discovered at the Iablona I site, where black stripes are drawn on the thighs, and the pubic triangle is also marked with black lines. Two spiral heads are painted on the abdomen. Spiral loops were drawn on the lower back and on both buttocks. The upper part of the back was painted with black stripes arranged in a cross shape (fig. 2/5). D. Monah argues

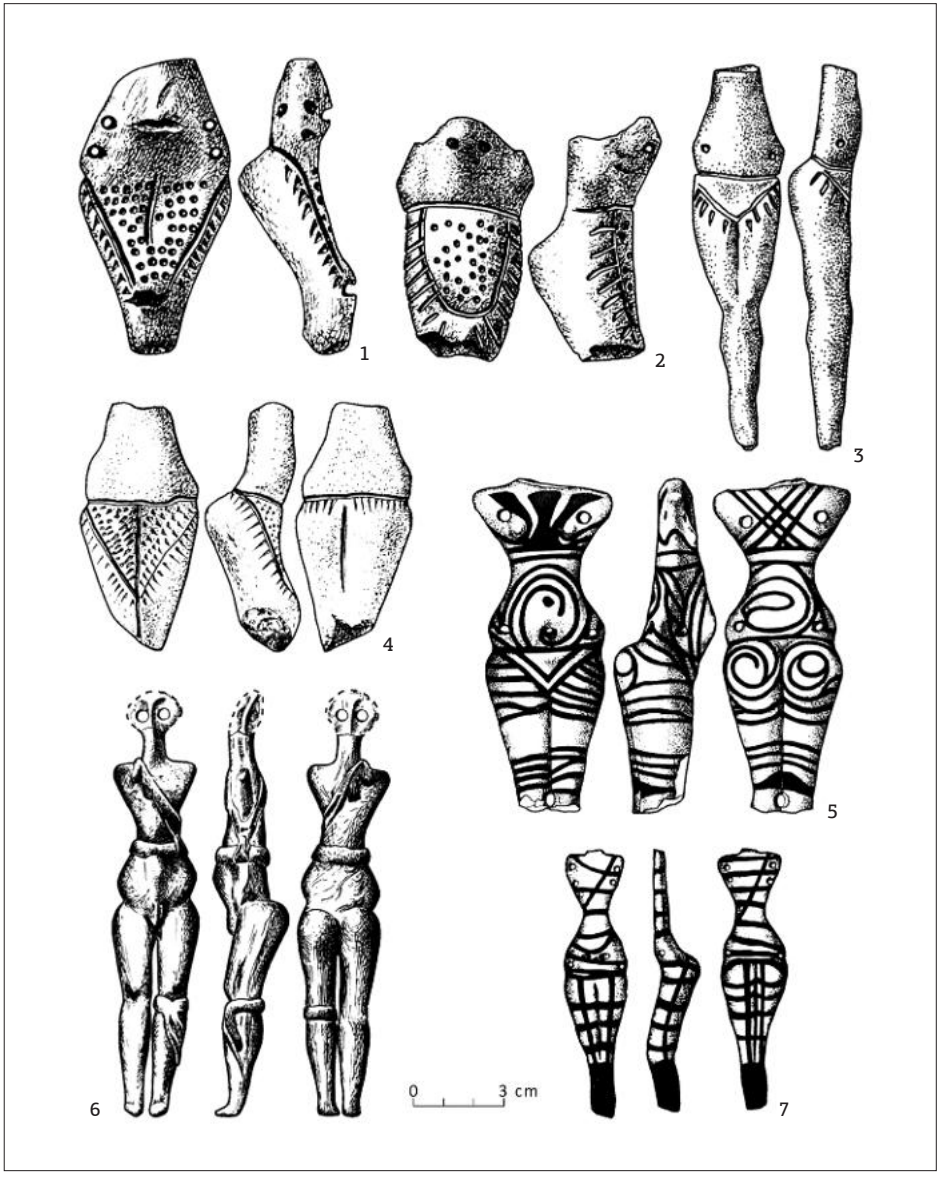

Fig. 2. Reprezentări vestimentare în decorul figurinelor antropomorfe: 1-7 - situl Iablona I (după Sorochin, Borziac 2001).
Fig. 2. Representations of clothing in the decoration of anthropomorphic figurines: 1-7 - Iablona I site (after Sorochin, Borziac 2001).

că șorțurile oglindesc tradiții mai vechi (Comșa 1989, 45). Cel mai frecvent, figurinele cu șorț cu franjuri au fost descoperite în așezările din bazinul pruto-nistrean (Сорокин 1990, 53-54; Sorochin, Borziac 2001, 135).

O piesă vestimentară rar întâlnită este *eșarfa,* purtată la gât sau drapată în jurul mijlocului, fiind redată prin incizii sau pictură (*vezi* Sorochin, Borziac 2001, fig. 3/5), dispuse pe umărul stâng, drept sau pe ambii. Statuetele cu eșarfă pe umărul drept mai au unele elemente decorative suplimentare, unde, paralel, au fost realizate două fâșii de puncte (fig. 3/1). Pe exemplarele unde eșarfa este reprezentată pe ambii umeri și pe piept s-a format un decor cruciform (fig. 3/2), iar pe spate, ambii umeri rotunjiți sunt marcați de câte o incizie arcuită, dispusă vertical, și talia suplă este subliniată de linii incizate.

Un decor mai deosebit a fost aplicat pe o figurină antropomorfă, descoperită în situl Iablona I, unde pe coapse sunt trasate dungi negre, triunghiul pubian este marcat, de asemenea, cu linii de culoare neagră. Pe abdomen sunt pictate două capete de spirale îmbucate. Bucle de spirale au fost desenate pe partea inferioară a spatelui și pe ambele fese. Partea superioară a spatelui a fost pictată cu dungi de culoare neagră, dispuse cruciform (fig. 2/5). D. Monah susține că între sâni este pictată o imagine care sugerează un copil cu brațele înălțate (Monah 1997, 100). După opinia expusă de V. Sorochin și I. Borziac, motivul respectiv reprezintă așa-numitele apexuri trifurcate, care, cu unele modificări, se întâlnesc în toate fazele culturii Cucuteni-Trypillia și sunt

1

2

Fig. 3. Reprezentări vestimentare în decorul figurinelor antropomorfe: 1 - Brînzeni VIII, descoperire întâmplătoare; 2 - Pruteni I-*Budăi* (după Țerna, Popovici, Zabolotnîi 2014).
Fig. 3. Representations of clothing in the decoration of anthropomorphic figurines: 1 - Brînzeni VIII, a chance discovery; 2 - Pruteni I-*Budăi* (after Țerna, Popovici, Zabolotnîi 2014).

that between the breasts there is an image suggesting a child with raised arms (Monah 1997, 100). According to V. Sorochin and I. Borziac, this motif represents the so-called trifurcate apexes, which, with some modifications, are found in all phases of the Cucuteni-Trypillia culture and are interpreted as stylized snakes (Sorochin, Borziac 2001, 129). This ornamental motif is documented on

interpretate ca șarpe stilizat (Sorochin, Borziac 2001, 129). Acest motiv ornamental este documentat pe ceramică și pe statuetele antropomorfe (Збенович 1991, 20-34).

Tot de la Iablona I provine o figurină antropomorfă masculină, unică și ea pentru complexul cultural Cucuteni-Trypillia. Reprezintă un bărbat cu talie zveltă și cu picioarele puternice, modelate separat. Este ornamentată cu o eșarfă în relief, de la umărul drept pe ambele părți ale torsului, care se leagă pe talie sub umărul stâng, formând un nod. Talia este decorată cu o centură. Pe piciorul stâng are înnodată, mai jos de genunchi, o eșarfă, de la care atârnă capetele ei, dispuse oblic (fig. 2/6) (Sorochin, Borziac 2001, fig. 7/3).

Prezența unui număr redus de figurine antropomorfe întregi în așezările timpurii este interpretată de E.V. Antonova prin faptul că sacralitatea în epoca respectivă nu era permanentă (Антонова 1987), ceea ce constituie o trăsătură caracteristică a comunităților preistorice (Sorochin, Borziac 2001, 133). După A.P. Pogojeva, prezența absolută a figurinelor antropomorfe feminine și diversitatea lor demonstrează că imaginea femeii era cu mult mai complexă decât cea a bărbatului (Погожева 1983, 132).

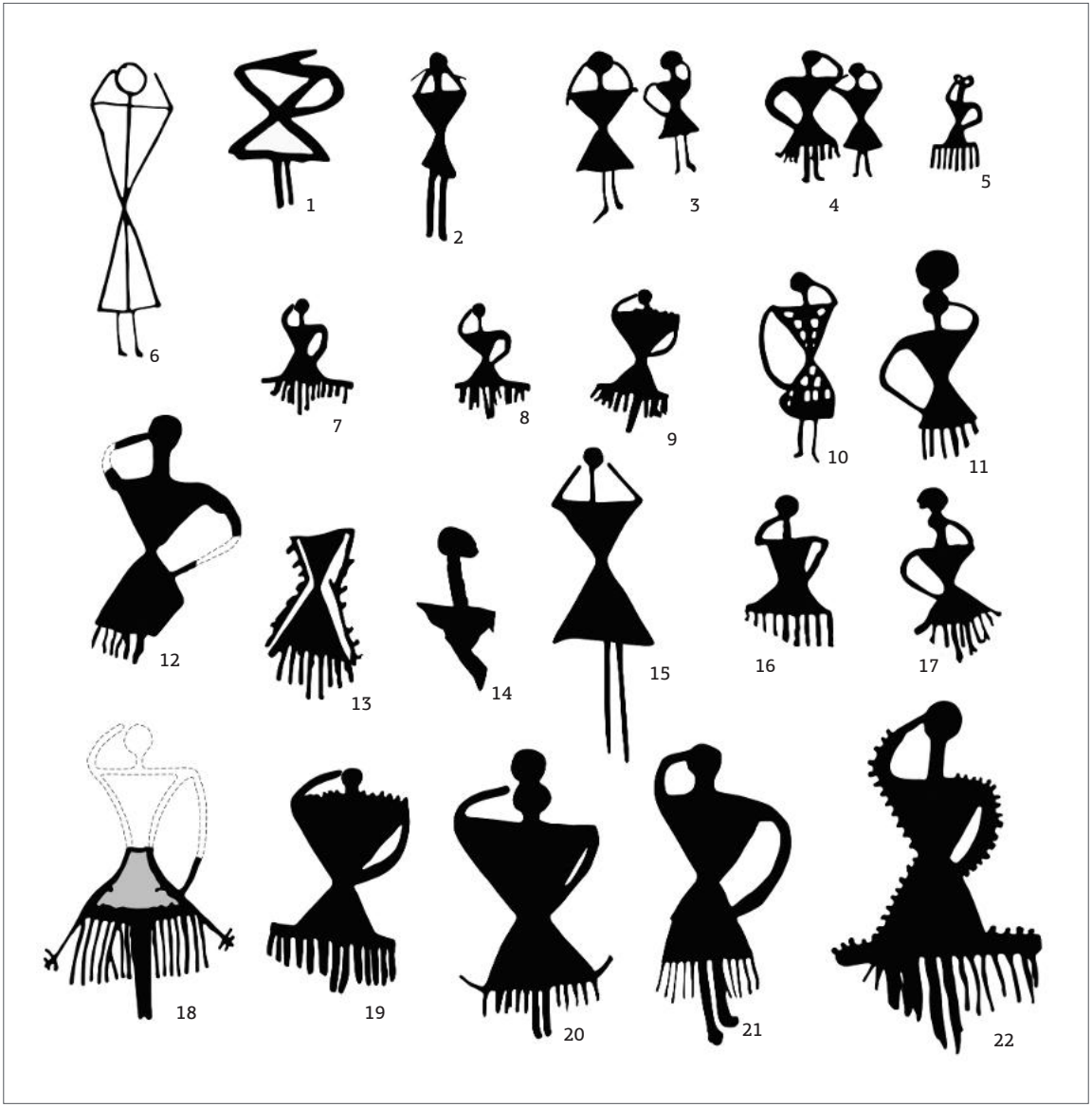
pottery and anthropomorphic statuettes (Збенович 1991, 20-34).

Also, from Iablona I comes a unique male anthropomorphic figurine, also belonging to the Cucuteni-Trypillia cultural complex. It represents a man with a slender waist and strong legs, modeled separately. It is decorated with a scarf in relief, from the right shoulder on both sides of the torso, which ties at the waist, under the left shoulder, forming a knot. The waist is decorated with a belt. On the left leg, below the knee, there is a scarf tied in a knot, from which its ends hang obliquely (fig. 2/6) (Sorochin, Borziac 2001, fig. 7/3).

The presence of a small number of complete anthropomorphic figurines in early settlements is interpreted by E.V. Antonova as evidence that sacredness in that era was not permanent (Антонова 1987), which is a characteristic feature of prehistoric communities (Sorochin, Borziac 2001, 133). According to A.P. Pogojeva, the absolute presence of female anthropomorphic figurines and their diversity demonstrate that the image of women was much more complex than that of men (Погожева 1983, 132).

Fig. 4. Reprezentări vestimentare în decorul pictat pe vase: 1, 2, 5, 13, 18 - Costești IV; 3, 4, 7-12, 17, 19-22 - Brînzeni III-*Țiganca*; 6 - Văratic V-*Holm*; 14 - Drăgănești IV; 15 - Vărvăreuca XV; 16 - Cârniceni-*Holm* (1-5, 7-13, 18-22 - după Маркевич 1981; 14, 15 - după Бикбаев 2016; 16 - după Nițu, Chirica 1989).

Fig. 4. Representations of clothing in the painted decoration on vessels: 1, 2, 5, 13, 18 - Costești IV; 3, 4, 7-12, 17, 19-22 - Brînzeni III-*Țiganca*; 6 - Văratic V-*Holm*; 14 - Drăgănești IV; 15 - Vărvăreuca XV; 16 - Cârniceni-*Holm* (1-5, 7-13, 18-22 - after Маркевич 1981; 14, 15 - after Бикбаев 2016; 16 - after Nițu, Chirica 1989).

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

Aproape toate reprezentările feminine, pictate sau incizate pe vase, înfățișează rochia strânsă în talie și evazată la poale (fig. 4). Vestimentația mai multor personaje feminine de pe ceramica descoperită în situl Brînzeni III-*Țiganca* (fig. 4/4, 5, 7-9, 11, 12, 17, 19-22), Costești IV (fig. 4/13, 18) și Cârniceni-*Holm* (fig. 4/16) au la poale franjuri. Acest mod de ornamentare, precum și motivul în *pieptene,* au fost interpretate ca reprezentând ploaia sau ca o idiogramă (Gimbutas 1976, 81-82; Черныш 1982, 117). V. Marchevici remarca faptul că, la unele reprezentări (fig. 4/4, 5, 7-9, 11-13, 16-22), poalele fustei sunt extinse dincolo de linia de contur, căpătând forma unui *pieptene*. Această observație îi permite să presupună reprezentarea a două tipuri de rochii: una cu franjuri, folosită în mod curent, și alta specială, de ceremonie, cu pieptene (Маркевич 1981, 117-118). În imaginea de la Costești IV (fig. 4/18), fusta scurtă și evazată se termină cu franjuri lungi, iar extremitățile laterale au două linii oblice, terminate la capete cu motive vegetale stilizate.

Este posibilă existența unor rochii cu forme și accesorii specifice, utilizate de persoane, desemnate la ceremonii rituale să reprezinte divinitatea feminină. Din categoria veșmintelor rituale pare să facă parte o rochie confecționată din blană. V. Marchevici semnalează câteva reprezentări feminine de la Costești IV (fig. 4/13) și Brînzeni III-*Țiganca* (fig. 4/22), care au pe marginea rochiei un șir de linii scurte, perpendiculare, ce pot indica haine de blană (Маркевич 1981, 118). D. Monah susține opinia lui V. Marchevici, când interpretează rochiile de blană ca îmbrăcăminte rituală, însă nu exclude folosirea lor și în viața obișnuită (Monah 2012, 222).

Almost all female representations painted or incised on vessels show dresses that are tight at the waist and flared at the hem. The clothing of several female characters on pottery discovered at the Brînzeni III-*Țîganca* (fig. 4/4, 5, 7-9, 11, 12, 17, 19-22), Costești IV (fig. 4/13, 18) and Cârniceni-*Holm* (fig. 4/16) sites has fringes at the hem. This type of ornamentation, as well as the motif in the comb, has been interpreted as representing rain or as an ideogram (Gimbutas 1976, 81-82; Черныш 1982, 117). V. Marchevici notes that in some representations (fig. 4/4, 5, 7-9, 11-13, 16-22) the hems of the skirt extend beyond the contour line, taking the shape of a comb. This observation allows him to assume the representation of two types of dresses: one with fringes, used on a daily basis, and another special one, for ceremonies, with a comb (Маркевич 1981, 117-118). In the image from Costești IV (fig. 4/18), the short, flared skirt ends with long fringes, and the side edges have two oblique lines ending at the ends with stylized plant motifs.

It is possible that there were dresses with specific shapes and accessories, used by people designated to represent the female divinity in ritual ceremonies. A dress made of fur seems to belong to the category of ritual clothing. V. Marchevici points out several female representations from Costești IV (fig. 4/13) and Brînzeni III-*Țîganca* (fig. 4/22), which have a series of short, perpendicular lines on the edge of the dress, which may indicate fur clothing (Маркевич 1981, 118). D. Monah supports V. Marchevici's opinion when he interprets fur dresses as ritual clothing, but does not exclude their use in everyday life (Monah 2012, 222).

Până la momentul de față, sunt documentate peste 130 de reprezentări antropomorfe, întregi sau parțiale, păstrate pe vase de tip amfore întregi sau pe fragmente de la ele. Dintre acestea, cca 30 au fost descoperite în șase așezări din România, 20 provin din șase puncte cercetate în Ucraina și cca 80 fac parte din decorul identificat pe vase în 11 situri din interfluviul Prut-Nistru (fig. 5). Toate au fost depistate în zona locuită din cadrul așezărilor și doar în cazuri rare – în sectorul cu cuptoare de ars ceramică de la limita sitului (Бикбаев 2016, 246).

În loc de concluzie

Subiectul privind interpretarea decorului plasticii antropomorfe și a picturii de pe o serie de vase din cadrul culturii Cucuteni-Trypillia rămâne deschis pentru argumentări. Soluționarea acestei probleme va permite dezvoltarea direcțiilor de cercetare ulterioară fie în domeniul reconstituirii costumului real și identificării varietăților sale, fie în identificarea legăturilor dintre decorul figurinelor antropomorfe și ornamentarea ceramicii, fie în studierea componentelor sale simbolice. În paralel cu opinia privind caracterul figurativ al decorului figurinelor antropomorfe (Новицкая 1960, 33-35; Погожева 1983, 199), există și alte opinii (Грязнов 1964, 72-78; Gheorghiu 2010, 61-72).

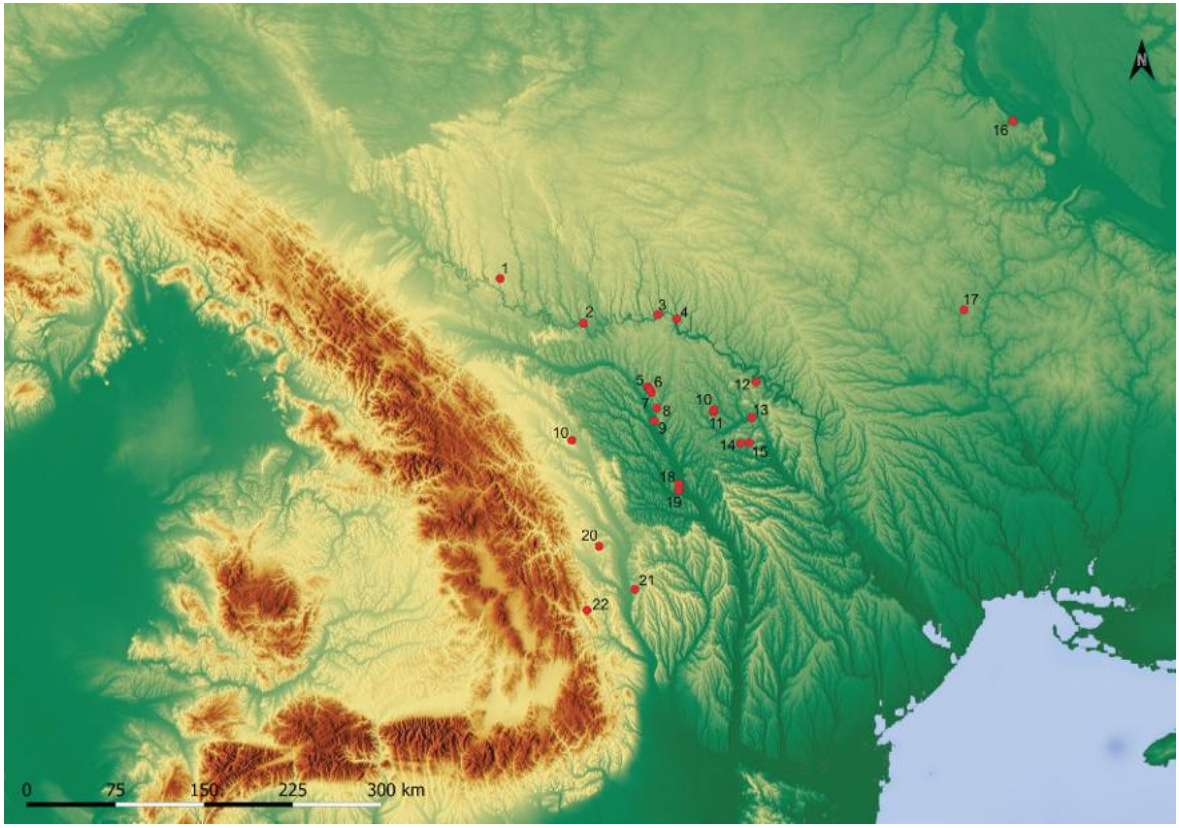
Interpretarea sau încercarea de a explica destinația obiectelor puse în legătură cu portul vestimentar este una dintre problemele-cheie ale artei preistorice. Este oportună utilizarea unei abordări artistice în studiul

To date, over 130 anthropomorphic representations, whole or partial, have been documented, preserved on whole amphorae or fragments of them. Of these, about 30 were discovered in six settlements in Romania, 20 come from six sites investigated in Ukraine, and about 80 are part of the decoration identified on vessels in 11 sites in the Prut-Dniester interfluve (fig. 5). All were found in the inhabited area of the settlements and only in rare cases in the sector with pottery kilns, at the edge of the site (Бикбаев 2016, 246).

Instead of a conclusion

The question regarding the interpretation of anthropomorphic plastic art and painting on a series of vessels from the Cucuteni-Trypillia culture remains open for discussion. Resolving this issue will allow for the development of further research directions, either in the field of reconstructing the actual costume and identifying its varieties, or in identifying the links between the decoration of anthropomorphic figurines and the ornamentation of ceramics, or in studying its symbolic components. Alongside the opinion regarding the figurative nature of the decoration of anthropomorphic figurines (Новицкая 1960, 33-35; Погожева 1983, 199), there are other opinions (Грязнов 1964, 72-78; Gheorghiu 2010, 61-72).

The problem of interpretation or attempting to explain the purpose of objects associated with clothing is one of the key issues in prehistoric art. It is appropriate to use an artistic approach in the study of anthropomorphic figures, applying a three-level analysis of these works:

1 - Koshilivtsi-Oboz (Кошилівці-Обоз) (Hadaczek 1914, tab. VI); 2 - Zhvanets-Shovb (Жванець-Щовб) (Мовша 1980, рис. 1); 3 - Neporotove I-Ferma (Непоротове І-Ферма) (Крушельницкая, Мовша 1977); 4 - Bernashivka (Бернашівка) (Ткачук 1993, рис. 8/5); 5 - Brînzeni III-Ţiganca (Маркевич 1981, рис. 103); 6 - Brînzeni X-La Iivada din deal (sau Brînzeni XI-Valea Bucşei) (Бикбаев 2016, рис. 10/11); 7 - Hancăuţi I-La Frasin (Бикбаев 1990, рис. 1/1); 8 - Văratic V-Holm; 9 - Costeşti IV (Маркевич 1981, рис. 103); 10 - Sofia VIII-La Moină (Бикбаев 2016, рис. 10/8); 11 - Petreni (Штерн 1907, таб. II); 12 - Soroca-Ozero (Сорока XII-Пояна луй Штефан / Пояна язулуй) (Черныш 1970, рис. 82); 13 - Vărvăreuca XV-Cucuieţ (Маркевич 1971, 357); 14 - Chirileni III (Бикбаев 2016); 15 - Drăgăneşti IV-Starîi deal/Rădăi (Бикбаев 2016, рис. 11/1); 16 - Rzhishchiv (Ржищів) (Хвойко 1904, таб. III/2, 5); 17 - Nebelivka (Небелівка) (Чепмен и др. 2010); 18 - Bălţeni-Dealul Unchetea (Zaharia 1964, fig. 1); 19 - Cîrniceni-Holm (Niţu, Chirica 1989, fig. 9); 20 - Ghelăieşti-Nedea (Cucoş 1973); 21 - Traian-Dealul Fântânilor (Думитреску 1960); 22 - Poduri-Dealul Ghindarului (Monah 2012).

Fig. 5. Reprezentări vestimentare în decorul pictat pe vase din arealul Cucuteni-Trypillia.
Fig. 5. Representations of clothing in the painted decoration on vessels from the Cucuteni-Trypillia area.

figurilor antropomorfe, aplicarea unei analize pe trei niveluri a acestor opere: formal (stilistic), iconografic și iconologic (simbolic) (Митина 2014, 338).

Din punctul de vedere al analizei formale, este necesară examinarea sistemului de expresivitate artistică și figurativă – forma, ritmul, linia, proporțiile etc. În unele cazuri, textura plastică evidențiază imaginea schematică a îmbrăcămintei. Caracterul liniilor decorative ale statuetelor, dinamica ornamentației, ritmul compoziției decorative fac trimitere la analogii în modelele țesăturilor. În cazul dat, cel mai bun exemplu îl constituie elementele decorative aplicate pe figurinele antropomorfe sau picturile de pe vasele Cucuteni-Trypillia.

Diversitatea categoriilor de ornamente corporale, descoperite în contextul depozitelor sau în contextul complexelor de locuințe și realizate din materiale neperisabile, au permis delimitarea tipurilor de piese cu diferite grade de stilizare. Reconstituirea ornamentelor corporale sau a îmbrăcămintei aplicate pe plastic antropomorf sau pictate pe vase depinde de dimensiunea reprezentărilor și de gradul de conservare.

Reconstituirea meșteșugului producerii textilelor preistorice, numit metaforic *invisible handicraft*, permite accesul la detalii de ordin cultural, social și economic, care completează datele oferite de alte vestigii arheologice (Mazăre 2010, 9).

Vestigiile textilelor descoperite în săpăturile arheologice de către unii cercetători sunt văzute ca *rămășițele unuia dintre cele mai intime artefacte ale*

formal (stylistic), iconographic, and iconological (symbolic) (Митина 2014, 338).

From the point of view of a formal analysis, it is necessary to examine the system of artistic and figurative expressiveness – form, rhythm, line, proportions, etc. In some cases, the plastic texture highlights the schematic image of the clothing. The character of the decorative lines of the statuettes, the dynamics of the ornamentation, and the rhythm of the decorative composition refer to analogies in fabric patterns. In this case, the best example is the decorative elements applied to anthropomorphic figurines or paintings on Cucuteni-Trypillia vessels.

The different categories of body ornaments discovered in the context of deposits or in the context of housing complexes, made of non-perishable materials, have made it possible to distinguish between types of items with varying degrees of stylization. The reconstruction of body ornaments or clothing applied to anthropomorphic plastic art or painted on vessels depends on the size of the representations and the degree of preservation.

The reconstruction of the craft of prehistoric textile production, metaphorically called *invisible handicraft*, provides access to cultural, social, and economic details that complement the data provided by other archaeological remains (Mazăre 2010, 9).

The textile finds discovered in archaeological excavations are seen by some researchers as *the remains of one of man's most intimate artifacts* (Walton, Eastwood 1983, 1).

omului (the remains of on of man's more intimate artifacts) (Walton, Eastwood 1983, 1).

Astfel, cu riscul de a oscila între multitudinea de opinii expuse, în care unii cercetători consideră că decorul reprezintă strict îmbrăcămintea, în timp ce alții îl atribuie tatuajelor sau unor simboluri cu funcție magică ori religioasă, costumul purtat de comunitățile Cucuteni-Trypillia poate fi reconstituit, în mod vizual, pe baza elementelor decorative, aplicate pe figurinele antropomorfe, și a compozițiilor pictate, aplicate pe vase. Analiza formală și iconologică sugerează legături cu stilul și ritmul țesăturilor, confirmate și de amprentele textile, identificate pe unele vase. În acest context, textilele și podoabele devin manifestări vizibile ale identității colective și reflectă complexitatea rolurilor de gen și a structurilor sociale. Iar aprofundarea cercetărilor interdisciplinare va permite să se distingă între costumele reale și reprezentările simbolice, precum și să se integreze vestigiile materiale într-un cadru interpretativ mai larg privind spiritualitatea și comunicarea vizuală în preistoria Europei de Sud-Est.

Thus, at the risk of oscillating between the multitude of opinions expressed, in which some researchers consider that the decoration strictly represents clothing, while others attribute it to tattoos or symbols with magical or religious functions, the costume worn by the Cucuteni-Trypillia communities can be visually reconstructed based on the decorative elements applied to anthropomorphic figurines and the painted compositions applied to vessels. A formal and iconological analysis suggests links with the style and rhythm of the textiles, which are also confirmed by the textile imprints identified on some vessels. In this context, textiles and adornments become visible manifestations of a collective identity and reflect the complexity of gender roles and social structures. The need for further interdisciplinary research will make it possible to distinguish between real costumes and symbolic representations, as well as to integrate material remains into a broader interpretative framework concerning spirituality and visual communication in the prehistory of Southeast Europe.

Bibliografie / Bibliography

Alaiba 1987: R. Alaiba, Le complexe de culte de la phase Cucuteni A3 de Dumeşti (dép. Vaslui). In: (Eds. M. Petrescu-Dîmbovița, N. Ursulescu, D. Monah, V. Chirica) La civilisation de Cucuteni en contexte Européen. Session scientifique dédiée au centenaire des premières découvertes de Cucuteni (Iaşi-Piatra Neamț, 24-28 septembre 1984) (Iaşi 1987), 269-286.

Biehl, Rassamakin 2008: P.F. Biehl, Y.Ya. Rassamakin, Import and Imitation in Archaeology. Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichten des Schwarzmeerraumes, 11 (Langenweißbach 2008).

Choyke 2008: A. Choyke, Shifting Meaning and Value through Imitation in the European Late Neolithic. In: P.F. Biehl, Y.Ya. Rassamakin, Import and Imitation in Archaeology. Schriften des Zentrums für Archäologie

und Kulturgeschichten des Schwarzmeerraumes, 11 (Langenweißbach 2008), 5-21.

Comșa 1989: E. Comșa, Unele date despre îmbrăcămintea din epoca neolitică pe teritoriul României. Hierasus VII-VIII, 1989, 39-56.

Cucoș 1971: Șt. Cucoș, Reprezentări de încălțăminte în plastica cucuteniană de la Ghelăiești (jud. Neamț). Memoria Antiquitatis III, 1971, 65-77.

Cucoș 1973: Șt. Cucoș, Un complex ritual cucutenian descoperit la Ghelăieşti (jud. Neamț). Studii și cercetări de istorie veche 24/2, 1973, 207-215.

Gheorghiu 2010: D. Gheorghiu, Ritual Technology: An Experimental Approach to Cucuteni-Tripolye Chalcolithic Figurines. In: (Eds. D. Gheorghiu, A. Cyphers) Anthropomorphic and Zoomorphic Miniature Figures in Eurasia, Africa and Meso-America. Morphology, materiality, technology and context. British Archaeological Report International Series, 2138 (Oxford 2010), 61-72.

Gimbutas 1976: M. Gimbutas, Ideograms and Symbolic Design on Ritual Objects of Old Europe (Neolithic and Chalcholitic South-East Europe). In: (Ed. J.W.S. Megaw) To Illustrate the Monuments (London 1976), 78-98.

Hadaczek 1914: K. Hadaczek, Osada przemysłowa w Koszylowcach z epoki eneolitu (Lwow 1914).

Matasă 1946: C. Matasă, Frumușica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du Nord Roumanie (Bucureşti 1946).

Mazăre 2010: P. Mazăre, Metodologia de investigare a textilelor arheologice preistorice. Terra Sebus 2, 2010, 9-45.

Monah 1997: D. Monah, Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie. Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, III (Piatra-Neamț 1997).

Monah 2003: D. Monah, Quelques réflexions sur les trésors de la culture Cucuteni. Studia Antiqua et Archaeologica X, 2003, 129-140.

Monah 2012: D. Monah, Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie. Ediția a 2-a, revăzută și adăugată. Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, XXVII (Piatra-Neamț 2012).

Nițu, Chirica 1989: A. Nițu, V. Chirica, Două vase cucuteniene cu caractere antropomorfe recent descoperite. Hierasus VII-VIII, 1989, 17-37.

Popușoi 1971: E. Popușoi, Aspecte ale elementelor vestimentare în plastica de la Igești, com. Blăgești, jud. Vaslui. Carpica IV, 1971, 89-94.

Schmidt 1932: H. Schmidt, Cucuteni, in der oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalter Keramik von der Steinkupferzeit bis in die vollentwickelte Bronzezeit (Berlin und Leipzig 1932).

Sîrbu et al. 2022: Gh. Sîrbu, M. Rybicka, D. Król, L. Sîrbu, V. Burlacu, S. Heghea, Cercetări arheologice în situl eneolitic final Gordineşti II-*Stînca goală* din anul 2021. In: (Ed. V. Vornic) Cercetări arheologice în Republica Moldova. Campania 2021. Sesiunea Națională de Rapoarte, 20 aprilie 2022 (Chișinău 2022), 19-20.

Sorochin, Borziac 2001: V. Sorochin, I. Borziac, Plastica antropomorfă a așezării cucuteniene Iablona I, jud. Bălți. Memoria Antiquitatis XXII, 2001, 115-135.

Țerna, Popovici, Zabolotnîi 2014: S. Țerna, S. Popovici, R. Zabolotnîi, Noi date despre siturile Tripolye BII/CI, CI şi CII din Republica Moldova. Memoria Antiquitatis XXIX-XXX, 2014, 31-88.

Țurcanu 2013: S. Țurcanu, Cucutenian body ornamenting items: from the row materials perspective. Arheologia Moldovei XXXVI, 2013, 61-78.

Țurcanu 2019: S. Țurcanu, Original și imitație. O perspectivă asupra obiectelor de podoabă Ariușd-Cucuteni-Tripolie. Cercetări Istorice (serie nouă) XXXVIII, 2019, 27-47.

Țurcanu 2023: S. Țurcanu, Arta ornamentării corpului. Podoabele culturii Cucuteni-Tripolie din perspectiva reprezentărilor plastice. In: (Eds. V. Cotiugă, F.-A. Tencariu, A. Asăndulesei) Fontes Perennitatis. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu octogesimum annum peragentis (Târgoviște 2023), 295-352.

Zaharia 1964: E. Zaharia, Două vase pictate din grupul Horodiștea-Folteşti descoperite în raionul Iași. Arheologia Moldovei II-III, 1964, 439-444.

Walton, Eastwood 1983: P. Walton, G. Eastwood, A brief guide to the cataloguing of archaeological textiles (York 1983).

Антонова 1987: Е.В. Антонова, К исследованию семантики антропоморфных статуэток первобытных земледельцев (на материале ануской культуры). Вестник древней истории 4 (183), 1987, 49-60.

Бикбаев 1990: В.М. Бикбаев, Данные к ритуалу, связанному с оставлением кукутень-трипольских гончарных печей. В сб.: (ред. В.Г. Збенович) Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине. Тальянки, Веселый Кут, Майданецкое. Тезисы докладов I полевого семинара (Киев 1990), 146-152.

Бикбаев 2016: В.М. Бикбаев, Расписная амфора со сценами ритуальных танцев из позднетрипольского поселения у села Кирилень (район Сынжерей, Молдова). В сб.: (ред. С. Церна, Б. Говедарица) Культурные взаимодействия. Динамика и смыслы. Сборник статей в честь 60-летия И.В. Манзура (Кишинев 2016), 227-253.

Грязнов 1964: М.И. Грязнов, О так называемых женских статуэтках трипольской культуры. Археологический сборник Государственного Эрмитажа 6, 1964, 72-78.

Думитреску 1960: В. Думитреску, Антропоморфные изображения на сосудах из Троян. Dacia IV, 1960, 31-52.

Збенович 1991: В.Г. Збенович, Дракон в изобразительной традиции культуры Кукутени-Триполье. В сб.: (от. ред. В.Ф. Генинг) Духовная культура древних обществ на территории Украины (Киев 1991), 20-34.

Крушельницкая, Мовша 1977: Л.И. Крушельницкая, Т.Г. Мовша, Исследования в Непоротово. В сб.: Археологические открытия 1976 года (Москва 1977), 317-318.

Маркевич 1971: В.И. Маркевич, Итоги работ молдавской неолитической экспедиции. В сб.: Археологические открытия 1970 года (Москва 1971), 356-358.

Маркевич 1981: В.И. Маркевич, Позднетрипольские племена Северной Молдавии (Кишинев 1981).

Митина 2013: М.Н. Митина, К проблеме реконструкции костюма эпохи энеолита (по материалам мелкой пластики культуры Триполье-Кукутени). В сб.: Мода и дизайн: исторический опыт – новые технологии. Материалы XVI международной научной конференции (Санкт-Петербург 2013), 37-39.

Митина 2014: М.Н. Митина, Антропоморфная пластика Триполья-Кукутени: тело и костюм. Историческая и социально-образовательная мысль 2/24, 2014, 338-340.

Мовша 1969: Т.Г. Мовша, Об антропоморфной пластике трипольской культуры. Советская археология 2, 1969, 15-34.

Мовша 1980: Т.Г. Мовша, Новые данные по идеологии трипольско-кукутенских племен. В сб.: (отв. ред. И.И. Артёменко) Первобытная археология – поиски и находки (Киев 1980), 185-198.

Новицкая 1960: М.А. Новицкая, Узорные ткани трипольской культуры (по материалам раскопок у с. Стена). Краткие сообщения Института Археологии, Академия Наук Украинской ССР., вып. 10, 1960, 33-35.

Палагута 2012: И.В. Палагута, Мир искусства древних земледельцев Европы (культуры балкано-карпатского круга в VII-III тыс. до н.э.) (Санкт-Петербург 2012).

Погожева 1983: А.П. Погожева, Антропоморфная пластика Триполья (Новосибирск 1983).

Сергеев 1969: Г.П. Сергеев, Позднетрипольский клад женских украшений из с. Кетрошика. В: Труды Государственного историко-краеведческого музея МССР, вып. II (Кишинев 1969), 84-87.

Сорокин 1990: В.Я. Сорокин, Результаты классификации антропоморфной пластики трипольского населения Яблона 1. Реконструкция древних верований: источники, метод, цель (Ленинград 1990), 53-54.

Ткачук 1993: Т. Ткачук, Знакова система Трипільської культури. Археологія 3, 1993, 91-100.

Хвойко 1904: В. Хвойко, Раскопки 1901 г. вь области трипольской культуры (Санкт-Петербургъ 1904).

Чепмен и др. 2010: Дж. Чепмен, Б. Гейдарьска, Р. Виллис, Н. Сванн, Н.Б. Бурдо, Н.С. Котова, М. Беленко, М.Ю. Відейко, Дослідження на поселенні трипільської культури біля с. Небелівка 2009 р. В: Археологічні дослідження в Україні 2009 р. (Київ-Луцьк 2010), 458-460.

Черныш 1970: Е.К. Черныш, Отчет о работе Молдавской экспедиции ИА АН Молдовы в 1969 г. (Кишинёв 1970). Arhiva MNIM, nr. inv. 52.

Черныш 1982: Е.К. Черныш, Энеолит Правобережной Украины и Молдавии. В: (глав. ред. Б.А. Рыбаков) Энеолит СССР. Археология СССР (Москва 1982).

Штерн 1907: Э. Штерн, Доисторическая греческая культура на юге России. Труды XIII АС в Екатеринославе в 1905 г., т. I (Москва 1907), 9-94.

Dr. Ghenadie Sîrbu

Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”,
Universitatea de Stat din Moldova
0000-0002-4525-1239
e-mail: ghena.sirbu2014@gmail.com

SSC
SAHARNA SUMMER
COLLOQUIUM